

IRAK'TAN UKRAYNA'YA YENİ DÜNYA DÜZENİ HÜLYALARI

DR. TAMER KAŞIKCI

Akademisyen ESOĞÜ

“

ABD'nin Irak işgali sırasında kullanmış olduğu bu argümanlar, büyük çoğunlukla Rusya tarafından Ukrayna işgali sırasında kullanılmaktadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, hukuki açıdan Rusya'nın Ukrayna'da, ABD'nin Irak işgalinin bir benzerini gerçekleştirmeye çalıştığı açıkça görülmektedir.

”

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, savaşı kazanan devletlerin oluşturdukları yeni dünya düzeninin en önemli dayanak noktalarından birini, bu düzen içerisinde devlet davranışlarının genel hatlarını belirleyen ve genel olarak Birleşmiş Milletler (BM) Şartı içerisinde tanımlanan

uluslararası norm ve ilkeler oluşturmaktaydı. Diğer tüm hukuk düzenlerinde olduğu gibi bu norm ve ilkeler de oluşturuldukları dönemin güç ilişkilerini yansıtmaktaydı. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, uluslararası sistemdeki güç ilişkileri önemli değişimler geçirmekle birlikte, o dönemde oluşturulan norm ve ilkeler büyük oranda varlığını sürdürmektedir.

Bu durum, güç ilişkileri üzerine inşa edilen politik düzenle hukuk düzeni arasında önemli farklılıkların oluşmasına sebep olmakta, bu nedenle de zaman içerisinde öncekinden daha güçlü bir pozisyon elde edilen aktör veya aktörlerin, hukuk düzeninde kendi lehlerine değişiklikler yaratma arayışı içerisine girmesine yol açmaktadır. Bu çabaların güncel örneklerinden bir tanesini ABD'nin 2003 yılında gerçekleştirdiği Irak işgali oluşturmaktaydı. Bu yazıda da Rusya'nın Ukrayna işgalinin de bu girişimler içerisinde değerlendirilebileceği varsayımından hareket edilerek Rusya'nın söz konusu müdahalede öne sürdüğü yasallık ve meşruluk iddialarıyla ABD'nin Irak operasyonu sırasında öne sürdüğü argümanların benzerlikleri tartışı-

lacaktır. Bu bağlamda öncelikle ABD'nin Irak operasyonu sırasında kullandığı argümanlar ortaya konacak, daha sonra da Rusya'nın Ukrayna müdahalesindeki iddiaları karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir.

ABD'NİN IRAK İŞGALİ “GEREKÇELERİ”

ABD yönetimi, Irak operasyonu öncesi yayımladığı birçok belgede yapılacak olan operasyonun yasalık ve meşruluğunu mevcut hukuk düzeni içerisinde çeşitli argümanlarla açıklamaya çalışmıştır. Bu bağlamda operasyonun yasalığının temel dayanak noktası BM Şartı'nın 51. maddesindeki meşru müdafaa normudur. Bilindiği üzere bu madde kapsamında devletlerin meşru müdafaa hakkı bir silahlı saldırı durumunda ortaya çıkmak-

tadır. Dönemin ABD yönetimi tarafından, 1993 yılında Başkan George H. W. Bush'a düzenlenen suikast girişimi ve 1990'lar boyunca BM Güvenlik Konseyinin izniyle yapılan hava operasyonlarında Irak kuvvetlerinin ABD uçaklarına ateşle karşılık vermesi, ABD'nin silahlı saldırıya maruz kaldığı şeklinde yorumlanmıştır. Ancak söz konusu vakalar silahlı saldırı olarak tanımlanabilse dahi bu vakaların ABD'nin 2003 yılında yaptığı operasyonlarla zaman bağlantısı zayıftır. Yine bu kapsamda öne sürülen unsurlardan bir diğeri olan 11 Eylül saldırılarındaysa Saddam Hüseyin yönetiminin dahli olduğuna dair herhangi bir kanıt bulunmamaktadır. Bu nedenle Bush yönetimi, bu doğrudan silahlı saldırı vakalarının yanı sıra, devletlerin doğal bir hakkı olduğu var-

sayımına dayanarak geniş bir meşru müdafaa tanımı öne sürmüştür. Bu bağlamda, her ne kadar doğrudan bir silahlı saldırı olarak görülmesine de Irak'ın el-Kaide ve diğer terör gruplarıyla yakın ilişkileri, bu gruplara askerî destek vermesi ihtimali ve kitle imha silahlarına sahip olması iddiası ABD ve müttefiklerine yönelik bir tehdit olarak tanımlanmış ve ABD'nin bu tehdidi daha harekete geçmeden önleyici vuruş doktrini kapsamında ortadan kaldırmasının meşru müdafaa sınırları içerisinde düşünülmesi gerektiği ileri sürülmüştür. BM Şartı'ndaki mevcut meşru müdafaa maddesinin sınırlarının genişletilmesine yönelik bu yasalık iddiaları, ayrıca Saddam rejiminin tüm bölge halkları için bir tehdit oluşturduğu, bölgenin ekonomik kalkınmasının önünde bir engel

teşkil ettiği ve Irak halkının demokratik tercihlerine göre yönetilmesi gerektiği iddialarıyla meşruluk bağlamında desteklenmeye çalışılmıştır.

“

Putin, ABD'nin Irak operasyonu sırasında yaptığı gibi söz konusu müdahalenin BM Şartı'nın 51. maddesi kapsamında gerçekleştirildiğini ileri sürmüştür. Ancak bilindiği üzere Ukrayna'nın doğrudan Rusya'yı hedef alan bir silahlı saldırı eylemi bulunmamaktadır.

Konuşmalarından anlaşıldığı üzere Putin, müdahalenin yasal zeminini silahlı saldırı tehdidine dayandırmaktadır.

”

UKRAYNA VE IRAK İŞGALİNİN ÖRTÜŞEN “GEREKÇELERİ”

ABD'nin Irak işgali sırasında kullanılmış olduğu bu argümanlar, büyük çoğunlukla Rusya tarafından Ukrayna işgali sırasında kullanılmaktadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, hukuki açıdan Rusya'nın Ukrayna'da, ABD'nin Irak işgalinin bir benzerini gerçekleştirmeye çalıştığı açıkça görülmektedir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Rusya'nın Ukrayna müdahalesinin nedenlerini 21 ve 24 Şubat'ta gerçekleştirdiği iki ayrı konuşmada kamuoyuyla paylaşmıştır. Buna göre Putin, ABD'nin Irak operasyonu sırasında yaptığı gibi söz konusu müdahalenin BM Şartı'nın 51. maddesi kapsamında gerçekleştirildiğini ileri sürmüştür. Ancak bilindiği üzere Ukrayna'nın

doğrudan Rusya'yı hedef alan bir silahlı saldırı eylemi bulunmamaktadır. Konuşmalarından anlaşıldığı üzere Putin, müdahalenin yasal zeminini silahlı saldırı tehdidine dayandırmaktadır. Buna göre, Ukrayna'nın Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'ne (NATO) dâhil olması ve NATO silahlarının bu ülkeye yerleştirilmesi doğrudan Rusya topraklarını hedef alabilecek bir tehdidin oluşmasına neden olacaktır. Putin'e göre, NATO'nun Moskova'yı vurabilecek füzeleri Rusya'nın “boğazına dayanmış bir bıçak” gibidir. Bu yakın tehdidin yanı sıra, yine Putin'e göre benimsedikleri son askerî strateji kapsamında Ukrayna yönetimi uluslararası aktörlerin de desteğini alarak Rusya'ya meydan okuma hazırlığı içerisinde. Söz konusu iddialar, Putin tarafından silahlı saldırı tehdidi olarak yorumlanmıştır. Bu bağlamda Rus yönetiminin de ABD yönetiminin 2003 yılında yaptığı gibi meşru müdafaa hakkının sınırlarını genişleterek silahlı saldırı dışındaki durumlar

için de uygulanabilir bir şekilde yorumladığı görülmektedir.

Bunun yanı sıra operasyonun hukuki zeminini güçlendirmek için Rus yönetimi de tıpkı ABD yönetimi gibi farklı argümanlar ileri sürmüştür. Bu kapsamda Putin'in özellikle 21 Şubat söylevinin büyük bir kısmı Ukrayna halkının ve topraklarının tarihsel olarak Rusya'nın bir parçası olduğu iddiasına ayrılmıştır. Bu iddiayla operasyonun ana amacının Rusya ile söz konusu tarihî bağlarını devam ettiren kitlelerin haklarının korunması olduğu ima edilmiştir. Zira Rus yönetimine göre 2014 olaylarından bu yana Ukrayna içerisindeki Rus yanlısı kitleler, yönetimin zulmüyle karşı karşıyadır. Dahası, Putin bu bölgedeki toplulukların self-determinasyon hakkına atıf yapmakta ve halkların kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmesini garanti altına almak için operasyonun gerçekleştirildiğini savunmaktadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, ABD'nin Irak işgali sırasındaki demokrasi söyleminin karşılığının

Ukrayna işgalinde self-determinasyon ilkesi olduğunu söylemek mümkündür. Demokrasi söyleminden farklı olarak uluslararası hukukta bir yeri olan self-determinasyon ilkesi, ağırlıklı olarak sömürge yönetimi altındaki halklara tanınmış bir haktır. Bununla birlikte Ukrayna gibi egemenliği ve toprak bütünlüğü uluslararası toplum tarafından kabul edilmiş bir devlete karşı self-determinasyon ilkesi ancak ilgili topluluklara yönelik büyük insan hakları ihlalleri, soykırım gibi suçlar durumunda mümkün olabilir. Putin'in söylemlerinde öne çıkardığı Ukrayna yönetimi içerisindeki aşırı milliyetçilerin ve Neo-nazilerin varlığı iddiası da bu çerçeveye oturmakta ve Putin söz konusu grupların self-determinasyon haklarını kullanmak isteyen Ruslara karşı soykırım uygulamaya çalıştıklarını öne sürmektedir. Self-determinasyon ilkesiyle doğrudan ilişkili bir diğer argümana Rusya'nın davet usulü müdahale gerçekleştirilmekte olduğudur. Buna

göre, 2014 yılında Donbass ve Luhanks bölgelerinde ilan edilen iki ayrı cumhuriyetin varlığını tanıyan Rusya, bu sözde devletlerin davetiyle operasyon düzenlemektedir. Davet usulü müdahale uluslararası hukukta karşılığı olan bir yöntem olmakla birlikte, davet edenin meşru bir devlet olması koşulu nedeniyle bu örnekte ileri sürülmesi ve kabul edilmesi mümkün görünmemektedir.

Ukrayna müdahalesini meşrulaştırmak için Rusya'nın öne sürdüğü argümanlardan bir diğeri ise Ukrayna'nın nükleer silah geliştirme ihtimalidir. Buna göre Ukrayna hâlihazırda Sovyetlerin nükleer teknolojisine hâkimdir ve her an kendi nükleer silahını geliştirme potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla Putin'e göre nükleer güce sahip bir Ukrayna sadece Rusya için değil, başta Avrupa olmak üzere tüm bölgenin istikrarı açısından önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Nükleer güç argümanı, ABD'nin Irak'a yönelik kitle imha silahları ve bu silahların bölgeye istikrar-

sızlık getireceği argümanı ile birebir örtüşmektedir. Yine aynı şekilde hem Irak hem de Ukrayna örneklerinde söz konusu silahların varlığına ve üretilme olasılıklarına ilişkin herhangi bir somut delil bulunmamaktadır.

Tüm bu argümanlar birlikte değerlendirildiğinde, Rusya'nın Ukrayna müdahalesini, ABD'nin 2003 yılındaki Irak operasyonuna benzer bir şekilde "gerekçelendirmeye" çalıştığı görülmektedir. Ancak ileri sürülen argümanların, Irak örneğinde de uzun yıllardır tartışıldığı gibi mevcut uluslararası hukuk çerçevesi içerisinde karşılığı bulunmamaktadır. Zaten her iki örnekte de ilgili aktörlerin mevcut hukuki çerçeveyi yeniden yorumlayarak, kendi politik gündemlerine göre bir düzen değişikliğini amaçladıklarını ileri sürmek mümkündür. Zira Putin 24 Şubat'taki söylevinin girişinde uluslararası düzen ve hukukun, uluslararası politikanın değişimlerine ayak uydurması gerektiğini fakat bu değişimin "profesyonelce, sabırla ve saygıyla" yapılması gerektiğini dile getirmiştir. Benzer şekilde, Irak operasyonu da ABD'nin yeni dünya düzeni inşasının en önemli dönüm noktalarından bir tanesi olarak görülmüş fakat savaş sonucunda ABD'nin Irak'ta istikrarlı bir politik yapı oluşturamaması, ABD'nin düzeni istediği yönde değiştirebilecek bir güce sahip olmadığı gerçeğini açığa çıkarmıştır. Bugün itibarıyla Rusya'nın da Ukrayna güçleri karşısında beklediği hızlı zaferi elde edememiş olması, bahse konu iki operasyonun yalnız yasallık ve meşruluk bakımından değil, sonuçları bakımından da benzeşeceğini göstermektedir. ■

